

Dokument 6. - Stortingstidende 1951

Saken mot oberst Getz henlegges på grunn av bevisets stilling

Ole Berg Getz ble oberst i 1933. Ved krigsutbruddet sjef for Nord-Trøndelag infanteriregiment nr. 13. Ledet som sjef for 5. feltbrigade operasjonene i Nord-Trøndelag inntil kapitulasjonen. Ga i 1940 ut boken «Fra krigen i Nord-Trøndelag».

Oberst Ole Berg Getz fikk 1940; redaktør Tranmæl, svi for sine rapporter og Zakariassen, Lie og en herre uttalelser om årsakene til den tragiske utgang på krigshandlingene i Nord-Trøndelag 1940.

Spesielt var det hans fektninger rapport som falt mange av de tidligere forsvars-motstandere tungt for brystet, og det førte til at obersten etter okkupasjonen ble gjenstand for rettslig etterforskning. Etter at denne var avsluttet tok den militære påtalemyndighet stilling til spørsmålet om påtale mot den høye offiseren.

Saken mot ham ble slått stort opp i den samlede norske presse, som ventet domsfellelser for usanne opplysninger i meddelelser og erklæringer. (etter §§ 67 og 68 i den militære straffelov).

Forbauselsen ble derfor stor blant folk flest da saken ble henlagt på grunn av bevisets stilling.

Hvilke opplysninger var det egentlig oberst Getz hadde gitt?

Under debatten i Odelstinget den 21. oktober 1948 uttalte stortingsmann Sven Nielsen følgende om et av forholdene:

«Jeg har fått meg tilstillet en gjenpart av en fektningsrapport fra brigaden (oberst Getz) i Nord-Trøndelag. Der står bl.a. Jeg siterer:

«I brigadekvarteret innfant seg (visstnok) 29. april

1940; redaktør Tranmæl, Zakariassen, Lie og en herre til - via Sverige - og anførte at de kom fra regjeringen i Elverum. Redaktør Tranmæl, som jeg møtte for første gang under disse alvorlige forhold, var særdeles elskverdig og tilbød sin hjelp, - f.eks. ved plasing av Zakariassen som presseveileder ved brigadekvarteret og Lie som radioekspert m.v.

Jeg tok henvendelsen som alvorlig ment under disse forhold og plaserte de tre herrer som foreslått. Tranmæl selv ønsket å bevege seg fritt.

De par følgende dager inngikk fra flere kanter rapport til meg om at der fra steder herrene var plasert ble drevet en farlig agitasjon, idet ansvaret for vår ulykkelige stilling og mangel på forsvarsmidler ble lagt på de militære sjefer, som under debaklene i Syd-Norge hadde vist seg å være forredere. De hadde fått bevilget 200 millioner kroner til våpen bl.a. men sabotert anskaffelsen. Regjeringen var derfor ansvarsfri, og de militære sjefers forræderi var skyld i katastrofen.

Soldaterråd måtte derfor nå opprettes og offiserene bevoktes.

Disse opplysninger ble av daværende krigsdommer

Forts. side 10 ➡

«Etter en så grundig ødeleggelse av forsvaret går det samme styret til krig

Gis det noe eventyr som kan hamle opp med dette?»

AV FORFATTEREN JOHAN BOJER

Vår kjente forfatter anmeldte 2. oktober 1940 oberst Getz bok: «Krigen i Trøndelag». Fra «Norges Handels & Sjøfartstidende» har vi hentet følgende:

- Den som vil lese sannferdige eventyr vil her finne spennende underholdning. Det er eventyr mere fantastisk, mere utrolig enn noe av H.C. Andersen eller Grim. Og allikevel er det hele så uhyggelig sant dessverre. Og når boken hittil ikke har rusket sinnene mere opp, så er det vel fordi vi går utenom bøygen. Vi vil ikke se sannheten i øynene. Vi sysset oss med alt det grufulle som skjer ute iverden, men lukker øynene for hva som gjorde at vi selv ligger der vi er.

En annen gang er det også moralsk. En general fortalte for et år siden at når han en sjelden gang viste seg på gaten i uniform, så var det mange som fulgte etter og pep.

Og etter en så grundig ødeleggelse av forsvaret går det samme styre til krig. Gis det noe eventyr som kan hamle opp med dette?

En og annen hadde jo i tide sagt fra. Men nåde ham. Men han fikk vite at han var krigshisser, militarist, nazist. Hos oss er vi ferdig med tingene når vi har fått klebet den riktige politiske merkelapp på den.

Et styre som først avrustet og siden går til krig. Hvert år ble det i lange tider sendt agenter til ekserserplassene, som skulle ødelegge disiplinen. Avrustningen skulle fullbyrdes til grunnen, ikke bare materielt men

48 dagers rekruttskole, mens våre naboland hadde det flerdobbelte. I løpet av det siste 20 år ingen regimentssamling, ingen virkelig manøvre. Ingen oberst hadde noensinne sett sitt eget regiment. Ingen av generalene hadde kommandert tropper. Under herr Mowinckel ble befalet redusert med 85 pst. Armé og

Forts. side 11 ➡

En hedersmann er gått bort

Motstandsmannen Jon Leikvam mistet troen på rettsstaten i 1945

I protest ville han forlate sin stilling som fengselsoverlege

Det var med sorg vi mottok meldingen om at fengselsoverlege Jon Leikvam er død, - 99 år gammel.

En hederskar som Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie og «Folk og Land» hadde nær kontakt med fra 70-årene og frem til begynnelsen av dette året, da han i et brev fortalte oss om sykdommen som hadde rammet ham.

Som vi nevnte i forrige nummer var det hans møte med den dødsdømte Vidkun Quisling og de fengslede NS-fanger som resulterte i hans interesse for saken vår.

Vi hadde gleden av å ha ham som gjest på INO-treff og helt til det siste abonnerte han på avisen vår.

I et intervju «Folk og Land» hadde med ham for noen år siden, og som vi gjenga i nr. 5. 1997, beretter overlegen:

- Det var en underlig form for rettsstat som ble innført i 1945. NS-folk, frontkjempere og andre som var blitt angitt på grunn av

sladder og rykter, ble arrestert og ført inn til overfylte fengsler og fangeleirer hvor det ikke var sørget for det mest elementære av utstyr,

hygiene eller forpleining.

Verst var det at mange av dem som foretok arrestasjonene, var tidligere tyskerar-

Forts. side 5 ➡

EN REISE GJENNOM TIDEN

Del 1

«En gjenfødelse må komme - en ny tid, med nye idealer - da de åndelige verdier igjen er blitt målet, og de materielle bare blir middel, - da mobben og middelmådigheten ikke lenger regjerer verden; men de store ånder fører menneskene mot høyere vidder, - da hver åndelig oppdagelse, hver seier i åndens verden blir hilset med den begeistring som de materielle nu, - da menneskene lever for et større, skjønnere, enklere liv.»

Dagens økt i skogen og med jorden er tilbakelagt. Jeg sitter i skumringstimen forran peisen på hytta og gleder meg over å lese en av Fridtjof Nansens bøker, hvor han deler disse sine tanker med oss, nedskrevet under en fjelltur i Rondane i juli 1916. Fridtjof Nansen var tankens og handlingens mann, som satte dype spor i mangt et ungt sinn.

Beveger vi oss frem til 1920-30 årene, var det norske samfunnet preget av sterke motsetninger på det politiske og ideologiske plan, klasse stod mot klasse, bygd mot by med sterke brytninger og sosial uro.

Ikke minst venstrekreftene i norsk politikk satte sitt preg på disse årene. Man behøver imidlertid ikke å gå tilbake til 20-30 årene for å få et innblikk i deres tankeverden. Noen hver fikk en påminnelse om dette ved å lese «Tidens Tegn», nr. 4-1997. Jeg henviser til en artikkel i den avisen av Vidar Helgesen. Her et kort utdrag:

«Regjeringens nye justisminister Gerd-Liv Valla (49) var på 70-tallet aktiv kommunist,» kunne Dagbladet melde den 5. februar i år. Hun «var med i kommunistisk Universitetslag i en periode på 70-tallet.» Det er sant, men ikke hele sannheten. Hun valgte Stalins side så sent som i 1980 i en alder av 32 år.

En lang og meget avslørende artikkel om hennes samfunnssyn. Her bare noen få ord fra nevnte artikkel: «Kommunistisk Universitetslag (KUL) anså Røde Front som «småborgerlig», og Arbeiderpartiet og LO som «sosialfacistiske.»

«Synet på rettsstat, demokrati og borgerlige rettigheter. Den bevegelse som Val-la viet seg til på 70-tallet, var mot den «borgerlige rettsstaten», brukte «demokrati» som nedsettende betegnelse og ønsket væpnet revolusjon og proletariats diktatur.»

Hadde ikke disse opplysninger stått i en seriøs presse, ville man vel neppe ha trodd på det. For øvrig kjenner man her igjen den politiske innstilling som preger de venstreradikale partiers forhistorie.

NASJONAL SAMLING

I 1930-årene vokste den politiske bevegelsen Nasjonal Samling frem, tuftet på de kristne grunnverdier, forankret i et grunnsyn for større sosial rettferdighet og en folkerepresentasjon ikke ulikt det sveitiske system. Videre hadde dette partiet en bevisst nasjonal holdning til vår historie og til landets frihet gjennom et effektivt for-svar.

Den ungdom som hadde sin modningstid i 1930-årene og som var med i Nasjonal Samlings Ungdomsfylking og derigjennom Frivillig norsk Arbeidstjeneste, har gode minner å se tilbake på. Man fikk med en ballast av høviskhet, hederlig innstilling til medmennesker, høyere moral, kort sagt en mer idealistisk innstilling til alle.

DEN STORE PRØVEN

Så kom stormaktskrigen veltende inn over Norge i april 1940, som snudde opp/ ned på så mange forhold.

Under et vitneprov i 1945

Av E. L., Oslo

uttalte sjefen for Wehrmacht, general Keitel, følgende: «Om de norske tropene i rett tid hadde vært på de rette stedene, ville de ha lagt de største vanskeligheter i veien for invasjonen.»

Jeg overlater så ordet til prost A.E. Hedem, og tillater meg å ta ut noen avsnitt av hans foredrag avholdt 25. august 1962:

«Fra meget sakkyndig hold er det nu vedgått at vi ville ha unngått krigen, om vi hadde holdt vernemakten i forsvarlig stand. (Harlem og Storheill). Men regjeringen ville ikke foreslå de nødvendige bevilgninger og Stortinget ga den sin tilslutning. Forslaget fra borgerlig hold ble avvist. Ansvar er derfor i sin helhet falle på Arbeiderpartiet og det da sittende Storting. En kan vel nå trygt si at de norske statsmyndigheter ikke var situasjonen voksen, slik som de svenske var.

Ved sin vurdering vil selvsagt objektiv forskning være oppmerksom på at politiske partier som ved det siste valg ikke ble representert i tinget, ikke kan påføres noen skyld for at forsvaret ble forsømt og for følgene derav.»

FOLKERETTEN

Prost Hedem understreker at folkerettens bestemmelser må etterfølges av hver enkelt stat. «Det er slik som det redaksjonelt ble hevdet i Arbeiderbladet 24. september 1948: «Enhver overenskomst eller avtale som blir inngått på et frivillig og gjensidig grunnlag, er ikke bare organisasjonsmessig og juridisk, men også moralsk bindende og forpliktende.

Det er utvilsomt at England brøt internasjonal overenskomst da det 16. februar 1940 krenket Norges nøytralitet i Jøssingfjord. Det heter nemlig i Haagkonven-

sjonens «Overenskomst XIII» punkt 2: «Alle fiendtlige handlinger, oppbringelse og utøvelse av visitasjonsretten iberegnet, begått av krigførendes krigsskip i nøytral makt territoriale farvann, utgjør en nøytralitetskrenkelse og er strengt forbudt.»

«Av folkeretten var det da særlig landkriksreglementet og rettsforholdet som var bestemmende under en okkupasjon. Hovedbestemmelsen fant jeg i lkr. art. 43, som lyder slik: «Når den lovmessige makt faktisk er gått over til okkupanten, skal denne ta enhver forholdsregel som beror på ham, for så vidt mulig å gjenopprette og sikre den offentlige orden og det offentlige liv. Okkupanten skal herunder respektere de lover som gjelder i landet, medmindre der foreligger absolutte hindringer derfor.»

DEN NASJONALE STATSMAKT

«Den nasjonale statsmakt hadde fraskrevet seg hele sin lovgivende myndighet for dette ormdåde, så lenge det var okkupert. (Castberg i svensk statsv. tidsskrift 1946). At rettsforholdet var slik, gjorde biskop Berggrav offentlig oppmerksom på sommeren 1940 etter at kongen og hans regjering var dradd fra landet, likeså Den midlertidige Kirkeledelse på sent som november 1944. Når den kgl. norske regjering i London utferdiget provisoriske straffeanordninger for det besatte område, begikk den derfor en lov- og rettsstridig handling. Den brøt internasjonal avtale og pådrog seg dermed tilsvarende ansvar overfor hver enkelt av de hjemmeverende borgere.»

NØYTRALITETEN

«Mens England ifølge Kohts uttalelse gjorde hva det kunne «for å driva

Noreg ut or nøytraliteten», var tyskerne interessert i at Norge bevarte sin nøytralitet. Derfor hadde den tyske sendemann i sin tid advart Koht mot nøytralitetsbrudd og latt ham forstå at Tyskland i tilfelle måtte gå til «mottiltak». Det er kjent at Hitler helst så Norge utenfor krigen.»

«Konsekvensen av Norges nøytralitetsbrudd i Jøssingfjord 16. februar 1940 var Hitlers oppdrag til von Falkenhorst om straks å planlegge og sette i verk det tyske mottiltak. Dette kom den 9. april 1940.»

«Det var likegyldig hvordan en krig oppstod. Partene hadde å iakta folkerettens regler for krigføring. Internasjonale overenskomster må overholdes. Her kom Hjemmefronten med hjemmestyrkene til å stå overfor spesielle bestemmelser. Deres innsats var illegal. Den var, vurdert ut fra forhenværende forsvarsminister Nils Handals tidligere erklæring, rettsstridig, et brudd på avtale.»

SKYLD OG SONING

«Hver enkelt anklaget her kjempe etter krigen hadde grunnlovsmessig krav på å få sin sak prøvet på og avgjort etter det lovverk som var gjeldende ved okkupasjonens inntreden, hvis rettsprøven ikke skulle få rettsvilkårighetens karakter. Hva enn okkupanten hadde innlatt seg på av voldshandlinger som følge av hjemmefrontens rettsstridige adferd, var en sak mellom okkupanten og den norske stat og den tiltalte uvedkommende.

RETTLIG OPPGJØR

Objektive forskere har fastslått at leddet «kollektiv skyld» kom med i de provisoriske straffeanordninger av partipolitiske grunner. Arbeiderpartiregjeringen

Forts. side 10 ➡

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Ansv. redaktør:
KJELL BLICH SCHREINER

Adresse: Postboks 3239 Eidsberg, 0208 Oslo.

Redaktøren treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 160,- (i omslag kr. 200,-, utland kr. 240,-).

Giro: 0808.5164504

Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.
Annonser forskuddsbetales med kr. 2,- pr. spalte mm. Minstepris kr. 100,-.

Utgiver: INSTITUTT FOR NORSK OKKUPASJONSHISTORIE

REVOLUSJONS-NORGE

Inntil revolusjonære kommunister i 1932 fikk fast fotfeste i norsk fagbevegelse, betraktet de borgerlige partier organisasjonen med en viss sympati.

Det var den gang den så sin oppgave i å hevde sine medlemmers faglige interesser og beskytte standen mot bl.a. økonomisk umoralske arbeidsgivere.

Denne oppgave ble ved kommunistenes inntog på arenaen blodig sviakt. Isteden for å være en god beskytter for medlemmene, svek de ultrarøde sine kamerater ved på enhver tenkelig og utenkelig måte å legge hindringer i veien for det norske arbeidsliv.

Fagorganisasjonen ble samfunnets farligste fiende. Den ble en politisk marodør som plyndret arbeidets menn under deres kamp for å verne sine hjem og familier. Det var årsaken til at en festning ble bygget, - en festning som ble kalt boikott og blokadelen.

Nå var spørsmålet om festningen, statens autoritet, ville være sterk nok til å motstå angrepene.

Det var den ikke.

Angrepene ble stadig sterkere og med vold og andre overgrep søkte fagorganisasjonen å oppheve friheten til arbeid.

Så langt gikk det at arbeidslivet i kommunene ble truet av totalt sammenbrudd. Det var et strupetak på bønder, på skogseierne og deres arbeidere, og det var lett å se at fagorganisasjonen med sine mange kommunistiske ledere ville fortsette sine bestrebelse, og også utvide dem inntil den hadde lagt hele landets næringsliv under seg eller øde.

Såvidt kom vi her i landet at arbeidslivets menn, tross lovens klare bokstav, tross statspolitiet, likevel måtte be regjeringen om ennå sterkere beskyttelse.

Hæren ble trukket inn, og med dem «de hvite gardes» som var en fellesbetegnelse for de frivillige hjelpekorps, underlagt politiets kontroll og ledelse. «Samfundsvernet» var først ute, og det er velkjent at mange bønder og skogeiere meldte seg inn i hjelpekorpsset for å få våpen til selvforsvar.

Senere kom «Leidangen», en organisasjon for frivillig militær opplæring, som ble foreslått opprettet ved hærordningen av 1933.

Rykter om at det også fantes bevopnede gardes innen Arbeiderpartiet ble blankt avvist av AP-presen, men redaktør Torgeir Vraa i «Fremtiden» fryktet for at slike gardes ville komme, all den stund «de andre» hadde slike.

Hva svært få visste var at det forlengst var dannet en rød militis i Norge som hadde sine soldater spredt i de såkalte «Arbeidervern», i forsvaret, i

Det gemene falsum

John Sand

«Elverumsfullmakten»

Bok, 100 sider.

Historisk Forlag

På bordet foran meg ligger en liten uanselig bok. På omslaget står det: «Elverumsfullmakten» med undertittelen: «Hva var nå det?» Fofatter er John Sand og utgiver Historisk Forlag. Boken er på snaue hundre sider. Hundrede megetsigende sider!

Jeg hadde store forventninger til boken, og nå når jeg har lest den er alle forventninger innfridd. Knapt noe i den kan gjøres bedre. Det måtte da være det beskjedne omslaget. En beskjednehet som boken ikke har behov for. Selv for den som mener seg bra bevandret i temaet, er meget nytt, meget satt inn i nye sammenhenger og mange av forfatterens kommentarer så avslørende sylskarpe at det virker som om Oslo Spektrums samlede lysstyrke er rettet mot stoffet.

Systematisk grundig går Sand nådeløst til verks, vesentlig ved hjelp av offentlige dokumenter fra inn- og utland, lovsitater, lovkommentarer fra fremstående jurister og ufrivillig bistand fra vaklende politikeres patetiske utsagn.

«Elverumsfullmakten» hugges sønder og sammen. De må stå til rette for sine synder: Paal Berg, biskop Bergrav, professor Keilau og selvfølgelig London-

Av Hakon Warendorph

regjeringen. De faller for egne grep i den forstand at forfatteren bruker deres egne utsagn i skrift og tale til å avsløre dem i en prisverdig akademisk form.

John Sand har maktet - tross sitt engasjement - å holde en meget nøktern tone i sine egne kommentarer. De er ikke så mange og de er kortfattede, treffende. Selv i «møtene» med Magne Skodvin som etter hvert ble professor i «landssvik», er John Sand moderat. For de fleste med et edruelig forhold til «Elverumsfullmakten», Kapitulasjonsavtalen og lovgrunnlaget for etterkrigsoppgjøret har Skodvin - mildt sagt - hatt liten tillit.

Han har vært kapasitet i gåseøyne. I kraft av sitt professorat har han påført to generasjoner historikere nesten ubotelige villfarelser og han har vært et alibi for alle dem som uten å gå til kildene har følt seg kompetente til å ta standpunkt i «rettsoppgjøret» og dømmer medmennesker ære- og rettsløse på dette sviaktende grunnlag. Skodvin hadde ikke de «unnskyldende» motiver som rettsvesenets aktører og de hjemvendte Londonmyndighetene hadde. Han hadde vel heller ikke den hjemmeværende befolknings behov for tildekning og syndebukker.

Han er lite å unnskyldes. Men Sand beholder fatning - en. Hans akademiske stil er

uklanderlig, nesten arrogant. en arroganse som ubesværet bygger på et overlegent intellekt og en ubestikkelig trofasthet mot kilder og rettsoppfatning.

Forfatteren skriver lettfattelig - men ikke lettvent - der han selv fører ordet. Han har redigert stoffet med samme omtanke for leseren. Det er et mesterstykke av Sand å finne frem til det vesentlige i den mengde av stoff som foreligger. I den forbindelse sender vi en ærbødig takk og hilsen til veteranen Ragnar S. Grude som gjennom mange, mange år har beskjeftiget seg med «Elverumsfullmakten». Fra hans formidable arkiv har mange hentet kunnskap. Jeg kan tenke meg at han hadde ønsket seg et bindsterkt verk, men det om foreligger fra John Sand gir en solid og velfundert innføring, og er innen grensen av det Historisk Forlag makter. Det er maktpåliggende for undertegnede og rette en takk og gi en honnør til Grude for det mangeårige engasjement i dette omfattende og historisk viktige temaet.

I «Elverumsfullmakten» behandler John Sand også som appendiks «Konstitusjonell nødrett» og «Forbudet mot å gi lover tilbakevirkende kraft». Til slutt følger et vedlegg med faksimiler, dokumenter og artikler. Alt sammen klokt valgt ut for å utdype og forklare. Det hele utgjør som sagt et lite mes-

Forts. side 10 ➡

idrettslag og ikke minst i blant tilsatte i bedriftene.

Her het det i lovene:

Jeg lover:

- Å gå inn for og være aktivt med i arbeidsklassens fysiske forsvar i de økonomiske og politiske kamper. I kampen mot streikebryteriet, fazismen og borgerskapet klassehær.
- Å øve meg opp til å bli, å vedvare å være, en god soldat i den revolusjonære arbeidsklassens tjeneste.
- I alle proletariske klasseorganisasjoner, idrettslag, fagforeninger og på bedriftene være pionerer for den uforsonlige klassekamp.

I den borgerlige hær og marine virke for revolusjon og vekke soldatenes klassebevissthet.

«Den røde militis» var kommet langt med sine planer om regulær borgerkrig i Norge, og under overvåkingsoppgaver i Finnmark under vinterkrigen fant nestleder i Statspolitiet, Jonas Lie, fullt utarbeidede instruksjoner for igangsettelse av en landsdekkende oppstand. Også tyskerne kom i besittelse av samme dokumenter under okkupasjonen.

Folk og Land har instruksene og gjør dem kjent på side 4. ●

«Den røde milits» instruks foran borgerkrigen i Norge

Nedenstående er en direkte avskrift av «Den røde milits» Rettskrivningen fra 30-årene er beholdt og det er ikke instruks til sine lojale tillitsmenn. foretatt noen rettelser av instruksens innhold.

1. Forsterk støt-troppene og bevokningstroppene ved kasernene og forsyn dem med maskinpistoler som enu ikke har slike.
2. I forbindelse med disse tropper må stå de grupper som skal bryte inn i kasernen hvilke igjen må stå i forbindelse med komiteen i hver kasernen. De vil bli forsynt med almindelige soldatuniformer og satt under kommando av virkelige offiserer om er uttatt blandt dem som vi for tiden absolut disponerer over.
3. Når kampen engang er begynt mellom støtgruppene og personalet i kasernen vil innbruddsgruppene lett kunne trenge inn, sette sig i kontakt med vedkommende komite og gjennomføre angrepsplanen i det indre av kasernen.
4. De provisoriske komiteer i kasernen skal annenhver dag gå gjennom og eventuelt rette sine personlister idet de opførte personer ved hjelp av passende tegn eller farve plaseres i følgende grupper; *fiende, nøytrale, sympatiserende, tilhengere.* Når opstanden settes iverk, skal personalet i den indre komite under det strengeste personlige ansvar hurtig og uten nogen som helst nølen rydde avveien alle dem som står betegnet som *fiende*. De må ikke glemme at disse eksekusjoner er av like stor betydning, hvilken kategori fiende det enn er; sjefer, offiserer, underoffiserer, korporaler eller menige.
5. Hvert medlem av komiteen skal ta sine disposisjoner og *ha en liste over de personer som han personlig skal likvidere*. De personer som er klassifisert som «nøytrale» må nøiaktig passes på for å hindre en mulig reaksjon, samtidig som man forsøker å trekke dem med i opstanden.
6. Når opstanden er lykkes, skal disse nøytrale elementer underkastes skarpe prøver slik at man ikke løper faren for den skiftning i holdning som er vanlig for slike ubestemte temperamenter.
7. De indre komiteer i avdelingen skal passe på at de yttre bevokningsgrupper kan komme inn i kasernen *under påskudd av å hjelpe til å undertrykke opstanden*. I spissen for hver samlet gruppe-enhet skal så gruppeførereren som alle må adlyde uten å diskutere hans ordrer, hans egenskaper eller hans grad. Enhver diskusjon i så henseende skal øieblikkelig straffes på stedet ved de to eksekusjonsmedlemmer som gruppeførereren råder over.
8. De grupper som skal angripe og tilintetgjøre hærens øverste sjefer må organiseres forskjellig efter som disse sjefer har kommando eller er uten kommando.
9. De som har til oppdrag å angripe de generaler som har kommando, skal bestå av 10 mann hvorav to er forsynt med maskinpistoler. Det er å merke at disse generaler har 2 adjutanter og en skriver, og at de derfor bør angripes i hver enkelt hjem. Likvideringen utføres av tre mann i gruppen som spesielt har i oppdrag å ta sig av vedkommende general. *De skal ikke vike tilbake for nogen hindring, og uten hensyn til alder eller kjønn gripe inn mot enhver som legger hindringer i veien.* Resten av gruppen skal handle efter omstendighetene og ta sig av stabspersonalet efter de opplysninger som er samlet om hver av disse.
10. De grupper som skal ta sig av generaler uten kommando, skal bestå av tre mann, hvorav en med maskinpistol, og følges av et lag på to mann slik at overfallets virkning skal være sikker og hurtig.
11. De grupper som skal angripe de offiserer som søker å komme til kasernene skal sammensettes på lignende måte. Det må dog tas i betraktning at de fascistiske militærkrefter holder til beskyttede biler, så våre grupper må passe dem op på hensiktsmessige steder i automobiler og angripe dem fra siden i gatekryss, Korte våpen skal anvendes på kort avstand og som personlig forsvar. Ilden åpnes med maskinpistoler.
12. Med den største energi og fart må man få i stand standplasser for mitraljører på de bestemte steder for å kunne angripe med kraft de troppeavdelinger som man ikke har kunnet hindre å slippe ut av kasernene.
13. Mitraljører på lastebiler skal brukes for å kvele enhver motstand. Disse biler skal også forsynes med håndgranater og bomber.
14. Militsens fotfolk skal optre efter sine gruppeførers ordre slik at de hurtig kan forsynes med uniformer og utstyret som holdes ferdig, og likeledes med lange våpen. Da de vil bli kommandert av armeoffiserer vil det være lett for dem å fratermisere med de avdelinger som måtte være kommet ut av kasernene.
15. *Straks fra begynnelsen av opstanden skal grupper av rødegardister i statspolitiform arrestere alle politiske førere under påskudd av å beskytte dem, og derefter forholde sig overensstemmende med de instruksjoner som er gitt for likvidering av generaler uten kommando. På lignende måte skal uniformerte grupper arrestere de storkapitalister som er angitt på bilag B i sirkulære nr. 32.*
16. For deres vedkommende skal man ikke bruke vold uten i tilfelle av motstand. Men man skal kreve at de overleverer sine bankkontoer og verdisaker. *I tilfelle av at de skjuler noget, skal de ryddes avveien såvel som hele deres familie uten nogen undtagelse.* Det bør påsees at de uniformerte grupper som har sig tildelt dette oppdrag, på forhånd gjør sig nøie bekjent med forholdene og søker medhjelp blandt tjenerskapet. Chauffører og stuepiker kan i så henseende være av stor nytte.
17. *Denne tjeneste må utføres på den mest skruppelløse måte for å undgå tåpeligheter, og med eksemplarisk avstraffelse som advarsel.*
18. De militære som skal underkastes den nøieste påpasselighet er de som er angitt som tilhengere og sympatiserende. Man må ta i betraktning at de militære som er kommet inn i våre rekker, inntar en holdning som ikke er ønskelig i hæren. *Man må med hensyn til dem følge den samme taktikk som i Russland; til å begynne med utnytte deres tjenester og siden behandle dem på samme måte som våre fiender.* For at vårt arbeide skal bestå, er nøytrale offiserer å foretrekke for disse som har sviktet sin tjenesteplikt, og derfor også kan komme til å svikte vår sak.
19. Instruksjonen i forflytning av våre avdelinger såvel som i våpenbruk og disiplin må aktiviseres. Avdelingene må trenes til å utføre uten nølen det oppdrag som hver av dem har fått. Man må la enhver klart forstå hvad følgene av forræderi vil bli.
20. De milits-avdelinger som har fått i oppdrag å forsvare en by, skal stille sig i nærheten av utgangen fra byen for å hindre at tropper som er slått, kan trekke sig ut av byen.
21. Mitraljøre-reder skal etableres i retning mot byen, og når avdelinger forsøker å trekke sig ut av byen, skal man åpne en intens ild imot dem. Hvis det allikevel lykkes dem å komme ut, skal man bruke håndgranater.
22. Daglig skal man gi instruksjon i gatekamp for å venne avdelingene til den og herunder også foreta øvelser om natten når gatene er folketomme.
23. På en kilometers avstand fra de større byer skal disponeres avdelinger med fremskutte grupper og pansrede lastebiler med mitraljører. De skal med alle midler hindre at fiendtlige stridskrefter trenger inn i byen.
24. De avdelinger som er plassert ved eller utenfor en by skal holde forbindelsen med lette biler forsynt med maskinpistoler. Midtveis skal der være to syklistertil å overta forbindelsen i tilfelle av at bilen skulde utsettes for en ulykke. På samme måte skal det holdes forbindelse inne i byen.
25. Anklager mot militærpersonale for upålitelighet mot vår sak skal skje ved hjelp av detaljerte rapporter. Således skal også opgis navn på de sympatiserende og nøytrale som lett lar sig skremme. Det er nødvendig å kjenne hver enkelts navn for å ha et nøiaktig begrep om hvilke som må betraktes som ubrukelig til aksjoner. På den måten vil man kunne ha et helt pålitelig personale og kunne fjerne dem som kan skade opstanden.
26. Ved hjelp av offiserers oppassere og hushjelp kan man få rede på disse personers intime stilling,

Den røde milits ...

Forts. fra side 4

også detaljene i deres familiforhold. Likeledes barnas innflytelse eller den virkning som man kan utøve på dem. Hvis en eller annen myndighet, av hvilken klasse det enn er, viser svakhet eller motstand, må han anmeldes til den nest høire komite eller gruppe i organisasjonen for at de myndigheter som skal utøve de forskjellige departementale myndigheter, tar de nødvendige forholdsregler, slik at de nølende kan anklages for forræderi eller reaksjon.

27. Det er absolutt tvungende nødvendig såvel i hæren som i de civile angrepsgrupper at alle folkene opererer på andre steder enn på sine hjemsteder. Erfaringen viser at på grunn av sentimentalitet i siste øieblikk, kan en plan som skal utføres i den samme by hvor vedkommendes familie og venner bor, bli betydelig hindret.

28. Som storkapitalister skal man også betrakte eierne av de store varemagasiner, og med dem er det dessuten nødvendig å ordne det slik at de forsyner proletariatet med de nødvendige varer ved hjelp av vedkommende administrative grupper.

29. Angrepsgruppene mot varemagasinene og butikkene skal gjøres oppmerksom på at enhver overskridelse eller hamstring som går ut over det mål som er fastsatt, vil bli straffet. I løpet av den første uke og så lenge situasjonen ikke er blitt normal, er enhver matforsyning til borgerskapet forbudt. Borgerskapet har tilstrekkelig forsyning av de forskjellige slag i sine hjem. Syke av borgerskapet kan benytte hospitalene som sanitetstjenesten overtar.

30. De proviantoplag som finnes i hærens kaserner skal gjøres ubrukbare ved at produktene der overhelles med petroleum eller på lignende vis ødelegges.

(Les også leder - side 3.)

En hedersmann er gått bort... Forts. fra side 1

beidere som 8. mai skiftet ut anleggsspaden med norske armbind og britiske maskinpistoler.

Også blant de såkalte polititroppene fra Sverige, «Smörgosserna», var det mange pøbelaktige personer som aldri burde ha hatt noe med fangebehandling å gjøre.

Alvorlige slag og spark var vanlig, likeledes simulerte henrettelser og de groveste trusler om både mishandling og skyting. Smertefulle oppstillinger og straffeeksersis hørte til dagens orden.

Ingenting skjedde til det bedre ved at jeg rapporterte forholdene.

Maten var også så dårlig og utilstrekkelig at mange av fangene i løpet av sommeren 1945, deriblant Quisling, led av mangelsykdommen Beri-Beri.

På spørsmål om ikke Leikvam som alle jøssinger gledet seg over at krigen var slutt i 1945, svarer han:

- Jeg fikk i alle fall ikke anledning til å glede meg særlig lenge når jeg så hva som skjedde med de landssvikmistenkte i fengsler og fangeleirer. Det var skremmende å si på nærmeste hold hvordan seierherrene behandlet den tapende part og hvordan tyverier og den reneste gatejustis florerte. Det var som om disse folkene var gått fra vettet. De kunne ikke glede seg over krigens slutt uten samtidig å pine og plage andre.

I en nekrolog over Jon Leikvam i «Aftenposten» 10. september d.a. skriver Berthold Grünfeldt og Finn Magnussen bl.a. dette:

«I 1945 ble det Leikvams oppgave å foreta en prejudisiell observasjon av Vidkun Quisling. Hans nøkterne vurdering tilsa ingen mistanke om sinnssykdom eller sviktende sjelsevner. Dermed avskar han en mer fullstendig observasjon av personligheten. Quisling ble behandlet som enhver annen. Og det ble alle andre

fra det hold som endte i fengsel etter krigen. Leikvams profesjonelle styrke når det gjaldt innlevelse og hans vilje til å forstå gjaldt alle som kom på den gale siden av loven.

Da et forlag ba ham skrive sine memoarer på sine gamle dager fordi han som fengselslege hadde stått så sentralt i oppgjøret etter krigen, svarte han «nei, jeg vet for meget om både dem som sto på den gale og den rette siden».

Lege Inger Cestillie Stridsklev var en av de mange som reagerte over noen setninger i nekrologen, og under overskriften «Fengselsoverlege Jon Leikvam og etterkrigstidens fangebehandling» sendte hun følgende korreksjon til «Aftenposten»:

«Med Jon Leikvam har Norge mistet en av sine hederligste innbyggere. I nekrologen over ham 10.09.-98 ble også dette understreket. Som det fremgår av nekrologen sparte overlege Leikvam Quisling for tilsvarende «fullstendig observasjon av personligheten» som Knut Hamsun ble utsatt for. Det er likevel fare for at fengselsoverlegen ville ha protestert mot følgende utsagn: «Quisling ble behandlet som enhver annen. Og det ble alle de andre fra det hold som endte i fengsel etter krigen.» Selv sa Leikvam i et intervju i 1994:

«Som overlege ved fengslene i Oslo både under og etter okkupasjonstiden kan jeg bekrefte at aldri var vilkårligheten og overgrepe- ne større mot fanger enn etter at freden brøt løs i 1945. Det er sannheten. Selv har jeg behandlet så mange «landssvikfanger» for voldelige overgrep at jeg vet hva jeg snakker om i forhold til jurister og historikere som av personlige eller sjåvinistiske grunner «antar» at alt gikk riktig for seg. Blant annet hendte det at gjenger fra Hjemmefronten eller de

såkalte polititropper fra Sverige, brøt seg inn i cellene og skamslo fanger. Iblant moret de seg med å skyte fra gården mot cellevinduene og det var et under at ikke liv gikk tapt, men jeg har behandlet en farlig hodeskade som oppsto på grunn av denne vettløse skytingen. Myndighetene grep ikke inn.»

Dessverre tok Leikvam feil på ett punkt: Det gikk liv tapt ved skyting mot cellevinduer.

I referatet fra Quislingsaken fremgår det at han hadde gått ned 18 kg på en måned. Den nevrologiske undersøkelsen viste tegn på Beri-Beri (B-vitaminmangel eller brødmangel), med både synsutfall og gangvansker.

Aldri var Beri-Beri så utbredt i norske fengsler som sommeren og høsten 1945. Det kom frem av Leikvams vitnemål i Løbergsaken (mars 1969) at Leikvam på grunn av forholdene for fangene den gang truet med å gå.

At Quisling ble tvunget til å reise seg og gå like etter luftencefalografi førte sannsynligvis til at han hadde hodepine resten av livet.

Selv i døden forfulgte kirken medlemmer av Nasjonal Samling

Enda et uhyggelig brev fra Vestre gravlunds kontor i 1945/46

Herr Kirkevergen
Ang. **Nasistgraver på Vestre gravlund.**

Den 11/7 1945 sendte vi en fortegnelse over graver hvor enten festeren eller avdøde eller begge to var nasister.

Oppgaven er satt opp av vaktmann Christiansen, som i de aller fleste tilfeller har tatt ut (anvist) gravene. Dessuten er den supplert av frk. Lundh som følger med i begravel-sene.

Under okkupasjonen var dette et meget vanskelig spørsmål å komme inn på og

En Elverumsfullmakt ville ikke hatt gyldighet

Av Randulf Johan Hansen

En Elverumsfullmakt ville aldri hatt gyldighet da Stortingets samling på Elverum var i strid med Grunnlovens § 68.

Det heter her:

«Storthinget sammentræder i Almindelighed den første Søgnedag efter 10-de januar hvert aar i Rigets Hovedstad, medmindre Kongen paa Grund af overordentlige Omstændigheder, saasom fiendtligt Indfald eller smittsom Syge, dertil bestemmer en anden Kjøbstad i Riget. Saadan Bestemmelse maa da betimelig bekjentgøres.

Elverum var i 1941 ikke kjøpstad og har ikke fått denne status på et senere tidspunkt heller, ergo est:

Forts. side 6 ➡

Jon Leikvam fortjente fangenes tillit, også i etterkrigstiden.»

Korreksjonen fikk ikke spalteplass. **Red. ann.**

nå etter frigjøringen skjuler jo nasistene sin tidligere innstilling så det er nok mulig at listen ikke er helt uttømmende.

Det har selvsagt etter frigjøringen været meget misnøye av de gravfestere som har været så uheldige å få grav ved siden av en slik nasistgrav, ja det har endog vært antydning av disse graver for at de ikke skal vekke forargelse.

En kan godt forstå denne innstilling hos gode nordmenn, når de vet at det direkte eller indirekte er nasiste-

Forts. side 8 ➡

I 30-årene seiret forsvarsminister Monsen

Kampen mot offiserene og Det Norske Forvar

Christian Fredrik Monsen var stortingsmann for Arbeiderpartiet fra 1922 til 1949.

Under partikløyningen tilhørte han kommunistpartiet.

Han var forsvarsminister under Hornsrud (1928) og fikk samme viktige verv i regjeringen Nygaardsvold fra 20. mars 1935 til 22. desember 1939.

Etter sin flyktningår i Sverige under okkupasjonen ble han visepresident i Stortinget fra juni 1945 og førstepresident fra desember 1945.

Norges forsvarsforening og den nye colt-pistol, og i 1931 offisersforeningene gjorde fikk våre avdelinger den nye hva de kunne i mellomkrigstiden for å opprettholde befalskadrene, men det nyttet ikke.

Distriktsbefalet, dvs. en stor del av det fastlønnete befall, ble avvirket. Hverken befall eller mannskap fikk øvelser utenom de kortvarige rekruttskoler som i flere år bare varte i 48 dager.

For å holde interesse og øvelse oppe hos de vernepliktige og ulønnete befall satte «De vernepliktige offiseres forening» igang en del kurser som foreningen selv betalte. Dette for å lære offiserene behandling av nye våpen som var innført i armeen, og som en stor del av offiserene ikke hadde fått anledning til å se. I 1930 fikk infanteriet ny organisasjonsmessig oppsetning med maskingeværslag og dermed følgende ny taktikk. Like før hadde armeen fått

den nye colt-pistol, og i 1931 offisersforeningene gjorde fikk våre avdelinger den nye colt-mitraljøre. I 1935 og 1936 kom også de nye bombekasterne.

Innførelsen av disse moderne våpen gjorde at utdannelsen av befall og soldater ble en annen og at den militære taktikk ble helt endret.

Som en ser var det nettopp i årene før siste krig tvingende nødvendig at i alle fall befalet fikk anledning til å se de nye våpen og lære å bruke dem.

Den 19. november 1936 holdt «De vernepliktige offiseres forening» 40 års jubileum hvor Kongen, Kronprinsen og kommanderende general var til stede. Foreningens formann, kaptein Alf Saxlund, sa i sin festtale bl.a.:

«Idag er forholdet det at en ulønnet offiser blir beordret til å tjenestegjøre ved et mitraljørekompani i tilfelle

av mobilisering, uten å ha det ringeste kjennskap til mitraljører, at en annen blir beordret til en bombekaster tropp uten å ane hva en bombekaster er for noe, at en tredje blir beordret til å tjenestegjøre som speider i flyvåpenet uten noen gang å ha sittet i et speiderfly. Det kan synes som om det ikke hører hjemme ved en jubileumsfest, men når stillingen er så alvorlig og truen som den idag er ute i verden, kan jeg ikke la dette passere unevnt». (Talen referert i «Pro Patria nr. 1.1937. side 3.).

Til tross for at stillingen var så prekær nektet Forsvarsdepartementet å la offiserene få se en tom mitraljøre eller en tom bombekaster på de kurser som foreningen satte igang under kontroll og ledelse av generalstaben. I «Pro Patria» 1936, side 107-108 heter det:

«Krigsspillet skulle i høst vært innledet med et teknisk mitraljøre- og bombekasterkursus, men dette måtte oppgis da Forsvarsdepartementet i strid med kommanderende generals innstilling nektet å stille øvelsesmaterieell til disposisjon. Selv etter at de militære myndigheter erklærte seg ville til å overta kurset av slo Forsvarsdepartementet å stille det nødvendige øvelsesmaterieell til disposisjon.

Offiserene prøvde hvert år å holde kurser og øvelser,

men Forsvarsdepartementet under ledelse av Monsen satte seg imot alt dette viktige arbeide. Det siste kurs ble satt igang i november 1938, altså mindre enn ett år før krigen brøt ut. Offiserene søkte generalstaben om å få låne en tom mitraljøre som kunne vises frem for offiserene. Dette ble anbefalt av general Ruge, som da var sjef for generalstaben, og av kommanderende general Laake, men disse to herrer hadde ingen myndighet til å låne offiserene en tom mitraljøre. Søknaden måtte til statsminister Monsen i Forsvarsdepartementet og han forklarte offiserene at det var imot hans prinsipper å la offiserer få se en slik mitraljøre.(!)

Offiserene forklarte da at hele kurset kostet ikke staten ett øre, og de tilbød seg å stille garanti for mitraljøsene, men heller ikke dette kunne endre Monsens prinsipper. Offiserene, hvorav en hel del skulle være mitraljøresjefer hvis krigen kom, fikk ikke lov til av Monsen å se en mitraljøre. Men i 1940 skammet ikke regjeringen Nygaardsvold seg over å utkommandere våre soldater og offiserer i krig mot verdens sterkeste militærmakt for å forsvare den samme regjering som hadde behandlet vårt forsvar så skammelig.

Og det var ikke bare soldatene og befalets øvelser de

saboterte og ødela. De ødela også selve hærordningen som var vedtatt av Stortinget i 1933.

Vidkun Quisling sier om dette i rettsforhandlingene ved lagmannsretten 1945 følgende: «De så hva som skjedde ute i verden, men de innså ikke hva der skjedde. Og hva gjorde de styrende? De ødela vårt forsvar, selv det stakkars forsvaret som jeg hadde søkt å stable på benene, hvor jeg i første linje ville stille opp 2 feltdivisjoner på 18-20 000 menn, og bakom det 6 landvernsdivisjoner, som det står ganske klart i min proposisjon, mitt forslag. Det ble slik forkludret at det ut av det kom de såkalte 6 brigader, dvs. 6 forsterkede regimenter i europeisk forstand - ingenting for å forsvare dette land. Og ved siden av det førte de en utfordrende utenrikspolitikk i enhver henseende».

At Vidkun Quislings forklaring var riktig fremgikk senere i et intervju «Dagbladet» hadde med oberstløytnant Mjøen i 1946. Se side 8.

En Elverums ...

Forts. fra side 5

Stortinget kunne ikke samles på Elverum for der å fatte avtaler som angikk landet.

Alt som foregikk på Elverum i april 1940 var fra Grunnloven sett; «et møte mellom noen mennesker.»

Dette møte var uten betydning hva angikk rikets styre og stell. Dette er et synspunkt som ikke er kommet frem i debatten om fullmakten som aldri ble tatt.

Red.anm.

I John Sands bok: «Elverums-fullmakten» som er kommet ut på A/S Historisk Forlag, har forfatteren fått frem dette synspunkt og viser bl.a. til at Stortingets samling på Elverum var i strid med Grunnlovens § 68.

STOLT AV MITT NS-OPPHAV!

Av Arnfinn Nuland

Iakttagelser av realitetene går i all hovedsak ut på at moderne miljøproblem er samtidens største trussel og at de er selvforskyldte.

Sivilisasjon og demokratiske idealer har således bevirket ikke bare ønskede forandringer.

Fra munnen på samvittighetsløse agitatorer og i ørene på et umodent og ukritisk publikum virker begrepet *frihet* som 100% løsning på alle problem og alle plager. Eks.

DNA's glansparole, det norske valgflesk som til dato har samlet flest velgere, og lyder som flg.: «Alle mennesker har krav». Ev. forpliktelser og motytelser blir ikke tilsvarende understreket. Intet valgmanifest har kunnet konkurrere med dette i kampen om velgernes gunt. I den demokratiske verden står det velgerne fritt å velge uansett hvor ufornuftig eller kynisk valget måtte være. Uheldige konsekvenser rammer likevel i det alt vesentlige *andre*.

Dette har det hittil vært

mulig å spekulere i og det har blitt gjort. Eks. den offisielle norske politikk før 9/4-40. De uheldige konsekvenser rammet i det alt vesentlige dem som *ikke* var ansvarlige for førkrigstidens politiske uansvarlighet og udugelighet. Det norske folk fikk lide, men de som fremfor alt fikk gjennomgå var det lille mindretall som prøvde å demme opp for galskapen, og som gjorde det. Og som lykkedes i dette i den grad at nasjonen Norge kom ut av krigen med bedre folkehelse

og folkeøkonomi enn den gikk inn i krigen med.

Dersom noe kan kalles å gjøre det beste ut av en foreliggende katastrofe, har noen da et bedre eksempel på dette enn NS's innsats under krigen? Far og onkel sto i NS. Jeg er stolt av dem for det. Og det skal også *alle* de andre være som hadde slektninger som da mest det gjaldt fulgte parolen: «Fellesnyttan foran egnnyttan.»

Våre falne og deres minnesmerker

På det tradisjonelle minnetreff som hvert år holdes ved Varden, et sted på Østlandet, var det doktor Nakken som denne gang holdt talen.

Det er etter mange oppfordringer Folk og Land gjengir den:

- For 21 gang er veteraner, venner og familier samlet ved Varden for å minnes Norges falne frontkjempere og frontøstre.

I bladet «Rapporten» nr. 1. 1996, gis disse tall for norske tap på Østfronten:

Divisjon Wiking	195
Den Norske Legion	194
Skijegere	185
Divisjon Nordland	200
Røde Kors	17
Marinen	13
Andre	62
Sum	866

Alle våre krigskirkegårder i øst ble utslettet. Det har derfor vært et sterkt ønske om å reise beskjedne minnesmerker her i vest, men også i øst. Idag er det sistnevnte letter å gjennomføre, og det gir grunn til ettertanke.

Av dem som kom hjem - «die Heimkehrer» - var det 10 mann som reiste Varden. Den vakre bronsetavlen ble tegnet av Ole Brunæs og minnesmerket innviet høsten 1978. Ole sørget også for at en kopi av bronsetavlen i 1980 ble plassert i kirkeruinen på Ulrichsberg utenfor Klagenfurt i Østerrike. Her har myndighetene i Kärnten siden 1959 gitt veteraner og deres venner et vakkert sted hvor de kan minnes sine falne.

Bronsetavlens vakre form og enkle innskrift skulle ikke gi grunn for sterke reaksjoner:

Norges falne frontkjempere og frontøstre i 2.verdenskrig til minne.

Vi som kom hjem hilser dere!

Men som vi vet ble tavlen stjålet for 3 år siden. En ny tavle og varden selv har fått stå i fred.

Den 18. august 1997 ble

Ulrichsberg utsatt for omfattende hærverk. Det må ha vært en sterk opplevelse for de mange veteraner som kunne se dette ved den årlige minnestund i Ulrichsberg.

Under overskriften «Ulrichsberg rasert og gjenreist» forteller Rapporten nr. 1 98 hvorledes ministerpresidenten i Kärnten, dr. Christof Zernatto, har gjort en stor innsats for at Ulrichsberg fortsatt skal være et felles europeisk minnested for hjemvendte soldater i sin innarbeidede form. Omfattende restaureringsarbeider er avsluttet med innvielse 5. juli 1998. Vår minnetavle er gjenfunnet og på plass!

De færreste er kjent med at minnetavlen foreligger i helsides avbildning i boken til prof. Anders Chr. Gogstad «Helse og hakekors», Alma Mater forlag AS 1991 s. 285. Forfatteren som har vært professor i sosialmedisin ved Universitetet i Bergen, skriver i forordet: «Jeg vil særlig fremheve den bistand også med kildemateriale og formidling av kontakter som jeg har fått av Bjørn Østring» (cif).

Norske frontkjempere og frontøstre vil her idag rette en stor takk til Bjørn Østring for hans utrettelige innsats for å ta vare på og dokumentere vår historie.

Divisjon Wiking. I 1943 ble den praktfulle æreskirkegården i Uspenskaja, med gravene til flere tusen europeiske frivillige, fullstendig utslettet ved nedpløyning. I denne østligste delen av Ukraina, og i kort avstand fra elven Mius, kunne veteraner fra divisjon Wiking med støtte av befolkningen i 1993 reise et eike-kors med en minneplate med innskriften: *Zur Ehre der Gefallenen der ersten europäischen Panzer-divisjon 1941-1945.*

Flertallet av befolkningen i denne delen av Ukraina er russere. I mai-juni 1993 tok

Uspenskaja imot 5 delegasjoner av veteraner fra Mius-fronten med privat innkvartering og festlig samvær, til og med på «sorgens dag» (22. juni). Det var en stor opplevelse for gamle soldater å bli møtt som venner. Divisjonen lå her i 7 måneder fra medio nov. -41 til juli -42. Civildbefolkningen fikk således god anledning til å vurdere divisjonens soldatmessige opptrreden.

Ved årskiftet 1944/45 ble panserdivisjon Wiking forflyttet fra kampene i Polen til Ungarn. Fra divisjon Nordland ble 1.btl. Norge under ledelse av H.stuf. Fritz Vogt overført som infanteri-forstekning. Vi kan takke Amund og hans kamerater i 1.btl. Norge for det minnesmerket som er reist i Bicske i 1993, ca. 35 km. vest for Budapest. Her strandet det første av 3 forsøk i januar 1945 på å komme Budapest til unnsetning.

Den vakre minnestøtten bærer følgende innskrift mellom 2 jernkors:

Im Januar 1945 kämpften hier die Panzerdivision Wiking und das 1.Btl. Norge. Og på den ene siden av støtten på norsk: Til minne om alle Europas frivillige som kjempet mot bolsjevismen. Amund arrangerte i 1994 en minneverdig tur til Bicske for 42 venner. Hjertelig takk, Amund!

Den Norske Legion har siden 1995 arbeidet for å få sitt minnesmerke i *Krasnoje Selo* ved St.Petersburg. Legionærene har gjort en stor innsats for å oppfylle alle formalia. Her har de fra russisk side hatt god hjelp av fader Efimov, prest i Alexander Nevskijs Kirke, og av oberstltnt. Juri Lebedev. Den siste godkjente tegning av minnestøtten som var laget av arkitekt Odvar Halbostad. Støtten ble innviet søndag 23.08.-98 av fader Efimov etter gudstjenesten. Olav Kjølberg ønsket de tilstedeværende russere og 39

Forts. side 10 ➡

Gammel villfarelse i ny lærebok

Karsten Isachsen med vranglære

«Folk og Land» har gjennom årene sterkt kritisert innhold i skolens lærebøker, hvor spesielt norsk okkupasjonshistorie på de fleste felt er feilaktig fremstilt, ofte tilsynelatende bevisst.

Det er derfor gledelig å kunne konstantere at ansvarlige, yngre historikere nå slår ned på utglidningene i skoleverket.

En av dem er historikeren og forfatteren Arne Tumyr som i «Aftenposten» trekker frem enda en villfarelse i en lærebok som nettopp er utkommet.

Vi har sakset en del av innlegget hans:

- Det får være presten, kåsøren og forfatteren Karsten Isachsen tilgitt at han i sin bok «På leit», (kristendoms kunnskap med religion og livssynsorientering) som utkommer i disse dager, tilfører tusener elever i grunnskolens 9 klasse usann kunnskap om vår okkupasjonshistorie.

Det prinsipielt betenkkelige imidlertid er at Kirke, utdannings- og forskningsdepartementet gjennom Nasjonalt læremiddelsenter, godkjenner en agitatorisk lærebok av religiøs karakter også som historisk vederheftig.

I en presentasjon av Eivind Berggrav på ti sider i boken utsteder forfatteren heder og ære til Oslo-bispen Eivind Berggrav knyttet til omstridte politiske strids-spørsmål under og etter krigen.

Elevene får en feilaktig historieoppfatning når de på side 77 leser at Eivind Berggrav representerte under krigen «... det åndelige og politiske lederskap...». Sannheten er dessverre at overfor tyskerne sto Eivind Berggrav for en samarbeidslinje som bidro å bryte ned mot-

standsviljen i det norske folk. Den beskjefte Oslo-bispen oppkastet seg som politisk veileder. Han sto for en politikk som kongen, regjeringen og alle som kjempet mot overmakten opplevde som svik. Berggrav gikk inn for at Norge skulle søke separat fred med Tyskland, at regjeringen Nygaardsvold og kongen skulle avsettes. Redaktøren av de norske BBC-sendingene fra London, Thomas K. Derry ville stemple den norske biskopen som forræder.

Biskop Berggrav formantet det norske folk til ikke å gjøre motstand mot overfallsmakten ved å henvise til Haag-konvensjonen.

Det viste seg å være folkerettslig vranglære. Likevel skriver Karsten Isachsen i boken, med Gunnar Sønsteby som «sannhetsvitne», at denne kritikken mot Berggrav er et utslag av «misforståelse».

Med andre ord: Kirkens folkerettslige vranglære som Berggrav forkynte i 1940 formidles videre på departementets ansvar til den oppvoksende slekt femti år senere. Men rett skal være rett - etter at kongen og regjeringen i London hadde avvist kravet fra Oslo (Stortingets Presidentskap), opphørte Berggrav etterhvert med sin samarbeidslinje overfor tyskerne. Han ble senere kristenfolkets motstandsmann nr. 1. I boken (s.81) heter det at Berggrav etter krigen mante til «mildhet mot landssvikene». Det er ikke riktig.

Høsten 1945 ga han ut skriftet «Folkedommen mot NS» der det bl.a. heter:

«Det er iallfall ikke tillatt i kristendommens navn å oppfordre til å være overbærende overfor svikere».

Bitterheten blant de dømtte NS-medlemmene var stor for de minnet om at den

Forts. side 11 ➡

Generalkrigskommisær Mjøen om forsvaret

Monsen var det brukne geværs representant

Nedenstående er klippet fra et intervju i Dagbladet 13. des. 1946. Intervjuobjektet er den tidligere generalkrigskommisær (sjef for utskrivningsvesenet) 1934-39, stortingsmann og oberstløytnant Alf Mjøen.

«Dagbladet»: - Det stod dog hadde. Jeg traff under forleden dag et referat i krigen offiserer som spyttet «Verdens Gang» i følge hvilket utenriksminister Lange i et foredrag bl.a. har uttalt at «et lite land (som f.eks. Norge) må sørge for at vi ikke blir liggende som et militært tomrom, som vil fremkalle fristelsen til å sette seg fast i dette tomrom under påskudd av å hindre at en annen gjør det».

Mjøen: - Dette er jo nettopp nøytralitetsvernets idé, og samtidig dets plikt.

Jeg har så ofte fremholdt det samme som herr utenriksminister Lange. En landstigning er en veldig vanskelig affære hvis det er tropper til stede. Og enda vanskeligere hvis det er lagt ut miner.

Forholdet ble således dette, at vi ved den forsinkede mobilisering ikke fikk brukt - jeg tror neppe mer enn en sjettedel av det forsvar vi

Private bevæpnede organisasjoner oppløses og deres våpen overleveres til politiet.»

2. «Det opprettes en kystvakt, landvakt, osv.», og om dette forelå det i innstillingen en beregning over utgifter på tilsammen 8 mill. kroner.

Om kystvakten heter det under 2 A: «Kystvakten skal utover dette oppsyn ikke ha noen krigsmessige oppgaver». Om landvakten under B heter det: «Landvakten skal ikke innlate seg på krigshandlinger overfor direkte angrep på landet av andre makters organiserte militærstyrker eller overfor tilsiktede nøytralitetskrenkelser fra disse».

Altså den rene selvoppgivelse, selv om vi ble overfalt:

Som militærkomiteens formann i 14 år hadde jeg til stadighet kamper med Monsen, Olsen Hagen m.fl. Men Monsen var den strieste.

Han var i utpreget grad det brukne geværs drabant. Det var stadig bråk om hvite garder og røde garder, for å komme forsvaret til livs. Jeg stod ved siden av Schefflo da han fra Stortingets vindu pekte på de forbi passerende lange idrettsavdelinger og sa: Dette skal bli våre røde tropper.

Endog til skytterlagene - som nå ganske riktig skal komme til heder og verdighet og innlemmes i hjemmevernet - nektet de å være med å gi bevilgning på grunn av grunnreglens pgr. 1, fordi denne paragraf regner det som enhver skytters plikt å være med i landets forsvar...

... Ja, det er mange minner. Men dette med hr. Monsen interesserer meg, han er jo bl.a. valt fra Gjøvik. Og hvorfor jeg har så vanskelig for å tro på en ny innstilling hos ham overfor forsvar og nøytralitetsvern, er fordi han som begrunnelse for sitt motforslag mot forsvarsordningen av 1933 fremholder: Vi kan ikke og vil ikke forsvare oss.

Selv i døden ...Forts. fra side 5

nes skyld at deres kjære er døde.

For å slippe flytting og om mulig ta forargelsen vekk mest mulig, trekke et glemselens slør over nasistenes graver, foreslo jeg for daværende kirkeverge Ludvig Hansen at det ikke burde tillates satt opp monumenter eller andre minnesmerker på nasistenes graver og at disse aller helst burde slettes helt ut. Dette ville ganske sikkert være den raskeste måte å glemme det hele på.

Selv om en ikke vil gå så langt så bør etter min mening med navn på forbys på nasistgravene.

Som det nå er har vi ingen bestemt linje å følge. Enkelte nasister fikk monumenter på gravene under okkupasjonen. Dette kunne vi selvsagt ikke forhindre. Etter frigjøringen er det imidlertid også kommet en del monumenter som dessverre ikke burde vært der.

Jeg vil derfor sette pris på om kirkevergen ville ta opp dette spørsmål snarest mulig og derved skaffe oss en bestemt linje vi kunne føre. Det måtte da også avgjøres hvad en skulle gjøre med de

monumenter som allerede er satt opp. Om disse skulle fjernes eller om navnene skulle hugges ut.

I samme forbindelse vil jeg også foreslå at de ca. 100 tyske graver vi har her oppe og som vi for tyskernes regning holdt ved like, kunne slettes ut, trekorsene fjernes og det hele tilsås med gress med planting av enkelte trær og busker hist og her.

Dette vil sikkert, bli den billigste, raskeste og mest hensynsfulle måte å behandle disse graver på.

Likeså har vi 13 graver tilhørende organisasjonen «Todt» (tysk arbeidstjeneste). Disse har ikke vært vedlikeholdt siden frigjøringen. Enten bør kommunen her overta vedlikeholdet eller gravene bør i likhet med de tyske graver slettes ut og tilplantes.

Det vil være greit om disse spørsmål kunne bli klarlagt i vinter så vi til våren kan foreta oss de fornødne arbeider.

Som bilag legges ved liste over graver som er bortfestet til nasister eller hvori der er gravlagt nasister.

Vestre gravlund, den 18/12 1946.

Gunnar Grarud

Tyskerarbeider på Værnes

Av domsfange nr. 122
Peder Forbord

Fra Innherad fangeleir skrev jeg den 25. april 1946 følgende brev til politimesteren i Inntrøndelag:

Ved dom av Stjør- og Verdal herredsrett den 19.12.1945 ble jeg for overtredelse av strl. pgr. 86 idømt 4 års tvangsarbeid. Dommen ble senere stadfestet av Høyesterett. Det bemerkes at aktor i herredsretten nedla påstand om tvangsarbeid i 1 år og 6 måneder.

Jeg var tiltalt for å ha vært medlem av NS samt for å ha arbeidet på Værnes

flyplass fra mai 1940. Videre for å ha deltatt i 2 ukers hirdvåpenkurs i Verdal.

Som herr politimesteren vet la herredsretten avgjørende vekt på at jeg hadde arbeidet på Værnes flyplass, mens det enda pågikk kamp-handlinger i Norge. Dette mitt arbeide ble i dommen sidestillet og sammenlignet med frontinnsats på fiendens side, og henført under strl. pgr. 86, som bistand til fienden. Prg. 86 har som kjendt en minstestraft på 3 år.

Nå er det altså en kjennsgjerning at jeg ved endelig Høyesterettsdom har fått 4

Forts. side 9

Fester:

Frk. I. Storvik
Fru Elsa Colberg
Generalkonsul D. Hildisch
Frk. Marie Bødecker
Fru Gjertrud Andresen
Johs. E. Nygård
Vaktmester Sigurd Nord
Fru Johanne Baanerud
Portier Johan Søberg
Disp. C. Bay
Frk. Gudrun Falkenberg
Fru Dagny Folstad
Fru generalmajor Marthinsen
Krim. betjent Hans Myhre
Fru Ruth Thorhus
Fru Signe Sylou Creutz
Margrethe Knudsen
Fru Margit Andersen
Pastor Vic. H. Günther
Fru Borghild Sandmo
Gen.dir. Trygve Armann
Fru Agnes Hanheide
Dr. Gunnar Guldahl
Disp. Harald Hovind
Fru Ingeb. Mathisen
Fru Alvinde Knutsom Fiane

Gravsatt:

Revisor Ghristian F. Brun
Stevnevitne Lorang Colberg
1.eg 1271
Fru Josefine Bødecker
Opsm. Andreas Andresen
Handelsgymn. Christian Nygård
Brandkonst. Alf Nord
Gross. Ottar Baanerud
Skolegutt Edgar Søberg
Per Bay
Matr.fdrv. Harald Falkenberg
Gartner Kolbjørn Folstad
Generalmajor Marthinsen
Fru Borgh. Myhre
Politifullm. Sverre Thorhus
Komponist Sylou Creutz
Berging Emil Knudsen
Sporv.k. Håkon Andersen
Fru Dorothea Günther
Kirkegårdarbeider Ole Sandmo
Fru Kathrine Armann
Dir. Albert Hanheide
Fru Therese Guldahl
Frk. Gjertrud Hovind
Politikonst. Toralf Mathisen
Trafikksjef Knut Knutsom Fiane

Vi takker for nye «Vennegaver»

Hjertelig takk for 99 nye vennegaver på tilsammen kr. 33.330,-.

Beløpet viser lesernes lojalitet og nærhet til bladet, som gir oss som jobber med det mot og styrke til fortsatt innsats. FOLK OG LAND får ingen støtte fra stat og større konserner, heller ikke kan vi «klamre» oss til noen annonseinntekter. Derfor er vi avhengig av de vennegaver lesere landet over sender oss.

Takk, takk for følgende bidrag:

Initialer	Sted	Beløp	Initialer	Sted	Beløp
H.O.H.	Porsgrunn	500,-	B.H.	Fetsund	200,-
P.K.	Argentina	700,-	G.Aa.	Oslo	200,-
L.W.		150,-	K.H.	Stabekk	1000,-
O.B.	Oslo	200,-	E.E.	Tynset	400,-
J.T.H.	Oslo	340,-	J.H.	Lørenskog	400,-
A.O.	Hamar	200,-	O.A.	Halden	500,-
A.A.	Bøstad	2000,-	O.B.H.	Drammen	50,-
K.B.	Saltnes	160,-	K.B.	Oslo	300,-
T.H.	Skjåk	50,-	R.T.J.	Minde	200,-
K.F.N.	Oppegård	200,-	L.S.	Lillestrøm	200,-
J.T.H.	Oslo	340,-	C.A.	Våler	200,-
M.A.	Ålesund	200,-	I.S.	Nore	800,-
T.A.	Ottestad	200,-	I.S.	Stavanger	100,-
O.Ø.	Oslo	100,-	Ch.F.	Jessheim	50,-
L.R.	Brandbu	300,-	B.D.	Brandbu	580,-
S.S.	Oslo	300,-	J.F.	Sverige	160,-
E.S.	Kapp	100,-	G.S.	Kristiansand	200,-
A.F.	Larvik	340,-	R.W.L.	Raufoss	100,-
R.M.	Oslo	200,-	O.T.T.	Sandnes	250,-
Ø.L.	Oslo	100,-	M.A.	Ålesund	200,-
A.S.K.	Skien	500,-	L.S.	Eidsbygda	150,-
M.A.	Ålesund	200,-	H.L.	Eidanger	100,-
I.S.	Nore	800,-	J.V.	Oslo	90,-
D.S.	Isfjorden	250,-	H.M.O.	Os	50,-
O.S.	Larvik	100,-	A.H.	Stanghelle	300,-
M.H.	Skollenborg	1000,-	K.O.	Trondheim	300,-
O.H.	Nesbyen	300,-	E.N.	Mandal	400,-
S.M.	Tyskland	260,-	K.J.	Asker	200,-
M.A.	Ålesund	200,-	R.T.	Årnes	800,-
F.T.	Solihøgda	200,-	J.G.	Arendal	300,-
P.B.G.	Aurskog	1000,-	R.B.	Stokmarknes	300,-
E.L.	Oslo	400,-	A.N.	Porsgrunn	500,-
S.C.	Gjøvik	240,-	I.L.	Torp	240,-
H.O.H.	Porsgrunn	300,-	R.S.	Tønsberg	400,-
A.R.	Oslo	400,-	T.L.	Porsgrunn	100,-
A.A.	Bøstad	4000,-	N.D.	Leksvik	100,-
D.S.	Isfjorden	400,-	E.S.	Kapp	100,-
B.J.	Kristiansand	100,-	A.N.	Evje	50,-
N.N.	Nesna	500,-	O.H.	Hemnes	100,-
A.O.	Hamar	200,-	K.G.	Mysen	140,-
S.H.	Hønefoss	250,-	K.T.	Mysen	700,-
R.K.	Bekkestua	100,-	J.W.	Etne	500,-
T.S.	Treungen	80,-	H.F.	Stavanger	200,-
V.R.	Sørskogbygda	100,-	S.K.	Gran	200,-
A.S.K.	Skien	300,-	Ø.L.	Oslo	200,-
P.S.	Høvik	300,-	K.G.O.	Os	200,-
S.K.	Lidköping	160,-	B.F.H.	Oslo	500,-
T.H.	Oslo	100,-	S.D.	Kongsvinger	200,-
K.B.R.	Moldfjord	200,-	O.B.	Oslo	200,-

ALTMULIG-TJENESTEN

Som en spesiell service til våre abonnenter tilbyr vi på denne plass gratis annonser for, nær sagt, alle tjenester.

Eksempler: Kjøp og salg av antikvariske (brukte) bøker og blader, - eller kanskje brev, diplomer, uniformsdel/merker fra okkupasjonstiden. Gjennom ALTMULIG-TJENESTEN kan

Feltpost brev/konvolutter til og fra Østfronten ønskes

Det er konvoluttene med stempler fra militærenhetene som er av interesse.

Jeg har de siste 10 årene jobbet med dette temaet sammen med Karl U. Sannes, men tar nå over og fortsetter registreringen av de forskjellige enhetene Nordmennene sendte brev fra.

Det er fortsatt mange store huller i feltpost fra «Wiking, Rgt. «Norge», Legionen og Skijeger/Politikompaniene i Finnland.

Håper Dere kan hjelpe meg med dette i åra framover, slik som Knut Baardseth og Kjell Blich Schreiner har gjort til nå.

Jeg holder også på å «friske opp» en del av «Østfrontarkivet» ved å ha fått tilgang til relevant INOmateriell for rekopiering. Dette blir

Det forutsettes at bøker, blader o.l. som selges gjennom altmulig-tjenesten sendes mot oppkrav, hvis ikke annen ordning med kjøper er inngått.

Tyskerarbeider ...

Forts. fra side 8

års tvangsarbeid for de nevnte handlinger, hvorav tyskarbeidet ble ansett som mest alvorlig. Jeg antar at arbeidet på Værnes flyplass alene betinget minst 2,5 år av den samlede dom på 4 år.

Da jeg begynte på flyplassen i mai 1940, nærmere bestemt 28. mai, var det allerede kommet til plassen en mengde arbeidere. Hvor lenge disse hadde vært i arbeid hos tyskerne før jeg begynte, kan jeg ikke si, men det var som sagt mange i arbeid da jeg tok til.

Skal straffeforfølgningen overfor Værnesarbeiderne

du få vennekontakter, du kan gjøre en byttehandel, etterlyse noe eller noen - og så meget, meget annet.

Tjenesten omfatter ikke firmaer eller foretningsmessige formål, og gjelder bare abonnenter som har betalt sine bladpenger.

Ønsker du å være anonym

arkivert kompanivis og alfabetisk for at en skal få lettere tilgang på materialet ved senere studier av de norske frivillige.

Jeg utarbeider også Tapslister for hver eneste avdeling hvor det var med Nordmenn, samt et nytt bildearkiv over dem som falt.

opplysninger om tvangsarbeidsleirene, bilder, brev og kort, 1945-53 er også av interesse. Konvolutter og kort ønsker jeg primært å kjøpe, men ønsker også å låne, for å kopiere for- og baksider av konvoluttene.

Håper jeg igjen kan få hjelp og støtte fra dere for å klare dette.

Ring meg eller de forannevnte personer hvis dere lurar på noe...

Kontakt
Ragnar Wolden
Ulsvad 32, 2770 Jaren.
Telf. 61328555 (kveld)

i annonsen kan du merke den med Bill.mrk. Vi ordner da resten, men i tilfelle må du vedlegge 2 frimerker a kr. 3.50 - for videresendelse av eventuelle svar. (Navn og adresse må oppgis ekspedisjonen) Avisen påtar seg ikke noe ansvar utover annonseringen.

Jeg etterlyser en sangbok

Undertegnede ønsker å kjøpe Alvestads Sangbok som ble utgitt 1953 og 1964. En fin bok med nasjonale sanger, som vi trenger i denne tid med alt det «fargerike fellesskap».

Jeg har ikke greid å få fatt i den. Kanskje avisen kan hjelpe meg?

Tittelen er visst «Sangbok for Ungdomskoler». Forfatter Olaus Alvestad.

Takk for et interessant blad som jeg fortsatt vil abonnere på.

Med Hilsen
Y. Aa.
Slependen

Kan noen hjelpe våre venner? Skriv til Folk og Land.

bli rettfærdig, sier det selv at forfølgning må innledes mot alle som tok arbeid på flyplassen eller andre tyske anlegg.

Som det fremgår av dommen over meg er jeg dømt etter strl. prg. 86 for dette mitt forhold. Jeg vil her bemerke at jeg dengang jeg begynte på flyplassen ikke var medlem av NS. Det ble jeg først i desember 1940.

Nå er det ikke min oppgave å få flest mulig dømt for arbeid hos tyskerne. På den andre siden må jeg ha lov til å forlange at påtalemyndigheten ikke dømmer mitt forhold annerledes eller strengere enn de øvrige Værnesarbeidere. Ingen bør gå fri. Dette gjelder selvsagt

i første rekke de arbeidere som i likhet med meg tok slikt arbeid alt mens det pågikk kamphandlinger i Norge.

Det var som foran opplyst, mange mann i arbeid på flyplassen da jeg kom der. Jeg husker at følgende fra Stjørdal hadde tatt arbeid hos tyskerne før meg:

(Brevskriveren navngir her en lang rekke personer. Red.anm.)

Ut fra hensynet til en rettfærdig rettsforfølgning overfor de nordmenn som tok tysk arbeid har jeg funnet det nødvendig å fremkomme med disse opplysninger.

Jeg står til tjeneste med ytterligere opplysninger. ●

En reise gjennom livet - Del 1 ...

Forts. fra side 2

har vært klar over at årsaken til landets inndragning i krig, var den negative forsvarspolitik regjeringen hadde ført. Før overflytningen til England hadde statsministeren gitt uttrykk for at det måtte komme til et rettslig oppgjør for ham og regjeringen. Han imøteså riksrettsak. Under utenlandsoppholdet har den søkt etter muligheter for å unngå den.

Man innlot seg først på en agitatorisk utnyttelse av momenter som kunne tjene regjeringen til unnskyldning, konsentert i påstanden om at tyskernes militære aksjon 9. april 1940 var et overfall og ikke et mottiltak. Dernest ble skylden lagt på det parti som ikke var representert på tinget, men hvis medlemmer hadde inntatt en langt mer nasjonal holdning enn Arbeiderpartiets revolusjonære militærnektene. Da så denne historieforfalskning ikke hadde gitt den fornødne trygghet, grep man til lovtutveien. Det gjaldt ved hjelp av den å skaffe seg flertall ved kommende stortingsvalg. Muligheten her kunne realiseres ved sjonglering med stemmerettsvilkårene: På den ene siden å berøve sikre motstandere stemmeretten ved offentlig tiltale for straffbart forhold, og her kom da «masseavstraffelsen» i betraktning, p.d.a.s., å sikre partifeller stemmeretten tross deres mulig rettsstridige adferd i okkupasjonstiden. Man lovfestet at «arbeidere og underordnede funksjonærer», om hvem man visste at de med nesten 100 prosent sognet til LO, ikke skulle bli gjenstand for tiltale. Dette punkt var direkte brudd på grunnlovsprinsippet om borgernes likhet for loven. Regjeringens medløpere i domstolen sørget så for at dette grunnlovsbrudd ble akseptert, noe som selvsagt innvirker på rettsprøvens karakter. At stortingsvalget bare ga Arbeiderpartiet 76

av 150 representanter, viser verdien av leddet: Kollektiv skyld. Det tilstrebede mål ble nådd, og regjeringen kunne føle seg trygg. Men i rettshistoriens analer tør den få sin dom.

BISKOP BERGGRAV

Ved krigsutbruddet befant biskop Berggrav seg i flere henseender i begivenhetenes sentrum. Dessverre begrenset han seg ikke til varetagelsen av krigens interesser og oppgaver, men blandet seg opp i politikkenes mange vanskeligheter. Han maktet ikke den begrensningens kunst som hensynet til Kirken skulle tilsi. Kirken har jo et høyere og varigere mål enn hva politikken overskuer, kanskje ikke minst under krigsforhold. Hans innsats 17. juni 1940, da det dreiet seg om kongens stilling og kongehusets interesser, var neppe i samsvar med avlagt troskapsed. Tidligere hadde han med fullmakt fra den lokale fiendtlige kommandant dradd til Nordmarka med spesialoppdrag.»

Så langt er dette nevnt som essensen i prost A.E.Hedems foredrag.

«En reise gjennom tiden» - Del 2 - følger i neste nummer.

Det gemene ...

Forts. fra side 3

terverk. Vi må ha takknemlighet og beundring for det arbeide som her er nedlagt. En takk også til Historisk Forlag som med begrensede midler har maktet å få boken ut. Den er sterkt å anbefale og er i realiteten meget mere verd enn de hundrede kroner den koster.

PS. Som svar på spørsmålet i bokens undertittel - Hva var nå det? - er det fristende å svare i ærbødighet som «alles» Wesenlund uttrykker det: Dett var dett!

Saken mot oberst Getz henlegges ...

Forts. fra side 1

(nåværende fylkesmann) Lindboe også tjenestlig rapportert til brigaden ved hans besøk i brigadekvarteret i nærvær av oberst Wettre, ing. W. Getz og meg.

Jeg hørte etter kapitulasjonen at noe lignende hadde inntruffet på Nordmøre.»

Straks jeg leste dette, følte jeg meg overbevist om at disse herrer ikke kom fra og ikke var sendt av regjeringen på Elverum. Det gleder meg å kunne si, etter at jeg har snakket med medlemmer av regjeringen på Elverum, at de ikke var sendt av Regjeringen, og at det kan *dementeres kategorisk.*»

Det er på det rene at de opplysninger representanten refererte, er ordlydende gjengitt fra et dokument han samme dag hadde mottatt fra oberst Getz, betegnet som «et blad av tilleggsrapport til oberst Getz' fektningsrapport fra Nord-Trøndelag pag. 4». Bladet foreligger i original som dok. 93. Det fulgte med skriv fra oberst Getz til Nielsen av 18. oktober 1948 (dok. 94) slik:

«Etter oppfordring fra enkelte som anser det av betydning nå under riksrettedebatten «vil jeg ikke unnlate» å sende deg et papir, som i det vesentlige gjengir hva jeg har innlevert på behørig sted, men hittil ikke ansett det opportunt å offentliggjøre.

Jeg stiller det til disposisjon for tilfelle det kan finne noen heldig anvendelse p.t.

Jeg ser forøvrig i alle tilfelle gjerne at du - og andre - blir bekjent med grunnen til at jeg fikk fektningsrapporten ble trykt i sin tid. - Jeg har aldri opplyst om det hittil og har nettopp fått statsråd Hauges ban-bulle i den anledning, uten å gi ham grunn for øvrig, - utover at den er av politisk natur.»

Også andre dokumenter kom fra oberst Getz. Alle med sterke beskyldninger mot kjente førkrigs-politike-

re. Dokumentene fant senere veggen til Det Kgl. Forsvarsdepartement, hvorfra de ble sendt Presidentskapet med påtegning fra Forsvarsminister Jens Chr. Hauge.

Senere har det blant mange militære vært reist spørsmål omkring frifinnelsen av obersten. De trykte dokumenter var i seg selv nok til en hard dom hvis de var usanne, - og i tillegg skrev han et brev til Fylkesfører Prytz den 15. oktober 1940, med denne ordlyd:

«Jeg har samtidig skrevet til chefen for det departement vi militære nå sorterer under - statsråd Hagelin - og meddelt at jeg kommer til Oslo omkring månedsskiftet, og stiller mig til regjeringens disposisjon, idet jeg er enig i dens politikk. - Jeg har den tro, at den fektningsrapport jeg lot trykke - nå har nådd dem, som den kan nå her i landet; også de av våre engelske fedrelandsvenner, som overhode er å formå til å læse noe, som der fins noe sandhet i. - *Indtil så var skedd* - har jeg ment - og kjempet hårdt for - at skriftet ikke skulde brukes i propagandaen for ikke å forhåndsexcludere det fra de engelske fedrelandsvenners bord.

Jeg har av samme grund også personlig holdt mig stille som en mus og nektet å opptre i kringkasting eller som introdusør av skrifter etc. -

Men nå antar jeg denne taktik snart ikke er nødvendig lenger, og jeg overveier å si et siste ord til nord-trønderne før jeg reiser - rent saklig.»

Av den borgerlige etterforskning (se særlig dok.liste I nr. 22) går videre fram at oberst Getz etter avtale med tyske forlag er blitt garantert forfatterhonorar for utgivelse av boken i 6 forskjellige land».

Så langt Sven Nielsen. *Et slikt brev ville, slik tilstandene var fredsdagene, ha resultert i oberstens øye-*

blikkelige arrestasjon, og en senere landssvikdom. Istedet ble altså sakene mot ham henlagt av den militære påtalemyndighet, - og han fikk heller ingen sivil påtale.

Senere ble det ro omkring saken.

Leserne får selv dra sine slutninger.

Vår falne ...

Forts. fra side 7

nordmenn velkommen. Minnestøtten er plassert på kirkens område 8-10 m. fra kirkeveggen. Vi gratulerer legionærene med innsatsen.

Skijegerne avduket sitt minnesmerke i *Rovaniemi* 26.06. 1994. Dermed kunne *Helge N. Wiig* og *skijegerne* avslutte den dramatiske kamp i presse, radio og fjernsyn med en tidligere stortingspresident og med offiserer fra kp.Linge. Offiserene har liten ære av sin opptreden.

Regiment Norge: Nesten alle norske frivillige i *divisjon Nordland* tilhørte *Regiment Norge*. Regimentet innviet sitt monument 14.07.-96 i *Vaivara, Estland*, 20 km fra Narva. Her har *Lage Søgaard* og hans kamerater gjort en stor innsats, og også sørget for fargebilder av sitt minnesmerke:

Regiment Norge 1943 - 1945
Kroatia-Russland
Estland-Lettland
Pommern-Berlin
Langenute Mälestuseks
Til minne om dem som falt
Den Gefallenen zur Erinnerung

Prof. Gogstad sier om frontkjemperne: «Det kan neppe være tvil om at som gruppe betraktet har ingen norske militæravdelinger hatt de påkjenninger under *krigshandlinger* som disse frivillige i kampene på Østfronten».

Vi vet hvem vi var, og vi vet hvem vi er! Og ingen propaganda kan ta fra oss minnet om våre falne kamerater.

Etter en så grundig ødeleggelse... Forts. fra side 1

flåte lå igjen som vrak. Og så gikk man til krig. Det samme styre som hadde ødelagt det hele gikk til krig.

Mon det har hendt noe lignende i verdenshistorien?

Vi sa jo på forhånd det ville gå som det gjorde. Men det var jo reaksjonært. Jeg ser en forfatter er ute og forklarer det slik, at det var fordi vi hadde himmelen i våre sinn. Når man tenker på forsvarsfiendene og deres agitasjon, så kan man forestille seg mange ting, men det blir ikke himmelen.

Oberst Getz forteller:

«Befestningene på Agdenes er nøkkelen til hele Trøndelag. Har en fiende satt seg fast der, vil det bli vanskelig å mobilisere for de trønderske avdelinger.» Å ja, jeg vet av selvsyn at så sent som i januar da verdenskrigen hadde vart i 4 måneder, var det ved samme festning bare mannskaper til å måke sne og hugge ved. Ingen ved kanonene. Ikke noe luftvern, og selvsagt ikke et fly. Kommandanten sendte det ene nødrops etter det annet, men fikk aldri svar. Herr Monsen, helten av det brukne gevær, satt jo stadig som forsvarsminister.

Så en dag får obersten ordre om å sende et landvernskompagni av infanterister der ut. Han gjør kommanderende general oppmerksom på at dette kompaniet vil være aldeles uskikket til noe som helst alvorlig om det ikke blir sendt instruktører både for befalet og de menige. De menige er gråhårede menn som har gått en 48 dagers rekruttskole den gang Adam var smågutt. Og offiserene har heller ikke vært i trøya på aldri så mange år. De er aldeles ukjent med det som vil kreves i krig. Ingen av dem har sett en mitraljøse, ingen har kjennskap til moderne taktikk.

Kommanderende general svarer ikke.

Obersten inspiserer kompaniet og finner det vel snarere verre enn han hadde

trodd. Han skriver og skriver til kommanderende general, men svaret uteblir. Inntil han får beskjed om at kompaniet skal - sendes hjem. Det behøves ingen soldater på Agdenes. Det er jo bare verdenskrig.

Jeg kjenner av erfaring til et slikt kompani fra både 1905 og 1914. Mannskapene husker ingenting mer og befalet har aldri sett tropper, de menige kaldfirer, og offiserene er i villrede med alt og ingen kan forklare hvorfor man egentlig er her.

Jo, det ville blitt støtte for festningen.

De styrende mente vel at Agdenes, det vil si Trøndelagen, skulle man ikke forsware.

Hvis de da i det hele mente noe som helst.

Så kommer i panikkdage en virkelig mobilisering av oberstens regiment på Steinkjer - men da er Agdenes tatt på et sekund eller to - og Trondheim likeså.

Obersten skriver: Regimentet hadde ammunisjon for en bataljon. (Men regimentet har jo tre linjebataljoner og en landverns.)

Og hva mangler man ikke av befal. Og hvorfor? Spør herr Mowinckel. Men nå ble det beordret alminnelig mobilisering av denne hær, som hverken var øvd eller hadde offiserer eller det mest nødvendige utstyr. Nå skulle vår ungdom ut og slåss med verdens mest øvede, best utstyrte og best førte hærmakt.

Mon Tranmæl ikke gned seg i hendene og var tilfreds?

Sjefen for kavalleriregimentet nordenfjells melder til sine overordnede at hans avdeling mangler alt som kan gjøre den skikket til å gå i felt. Hjelper ikke. De skal likevel avsted. Nå skal karene ut og redde Norge. Og de som er skyld i at guttene våre må gå vergeløse mot en overlegen fiende, de berger seg selv i sikkerhet først til Nordland og siden til London. Og for sikkerhets skyld

tar de vår gullbeholdning med. Og fra det fjerne forlanger de at vi værsgod skal være tapre og redde Norge.

Er det ikke eventyr?

Men vi skal ikke tale om det. Hyss! Siden engang. Men ikke nå. For de fremmede kunne se vi vasket vårt linnet, og det er ikke bra. Som om ikke de fremmede i mange år har hatt god greie på hvorledes det sto til med vårt linnet.

Spørsmålet er: Når vi ikke anklager de skyldige - ser det da ikke ut som at vi gjør oss til deres helere? Og heler er medforbryter, er det ikke så?

«På vår side», sier obersten, «fantas ikke skyts, ikke luftvernskanoner eller fly».

Men fienden var vel forsynt med alt.

Boken må leses. Den må bli folkelesning. Vi må lære å se at ulykken skyldes bare oss selv. Hvis man ikke eier indignasjon over forbryterne da er jo også ens begeistring for det positive oppbygningsarbeid temmelig verdiløs. I Frankrike setter man de skyldige for krigsrett. Vi har inntil videre utnevnt en av de verste hos oss til skoleinspektør på Hamar. Kommer de andre hjem så skal du se vi reiser dem æresporter på Karl Johan.

Sannelig kan det gå troll i ord!

Gammel villfarelse...

Forts. fra side 7

Samme Berggrav høsten 1940 hadde uttalt om innmeldelse i NS: «Enhver må følge sin overbevisning». Marie Hamsun - dømt som landssviker var en av dem som skrev til Berggrav og ga uttrykk for skuffelse.

Preket ikke kirken kjærlighetens evangelium?

Berggrav svarte at han sto ved hvert ord han hadde skrevet.

BOKTJENESTEN

POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO

eks. Inger Cesilie Stridsklev: «M/S Theklas

himmelferd» kr. 218,-

..... eks. Vidkun Quisling: **Russland og Vi** (Innbundet) . kr. 285,-

..... eks. Vidkun Quisling: **Russland og Vi** (Heftet) kr. 150,-

..... eks. Odd Melsom: **På nasjonal uriaspost** kr. 50,-

..... eks. Knut Steenstrup: **Dilemma** kr. 50,-

..... eks. Sundra Sand: **Hva er Kristen Samling?** kr. 5,-

..... eks. Sundra Sand: **Noen enrindringer fra tiden**

omkring Vidkun Quislings siste dager kr. 5,-

..... eks. Roald A. Nielsen: **"Solbris Ohoil"** kr. 50,-

..... eks. Anna Kientopf: **Det fredsfjendtlige trauma** kr. 50,-

..... eks. Hans Gervik: **Refleksjoner etter 50 år** kr. 50,-

..... eks. Ståle Fagerland: **Et navn til låns** kr. 220,-

..... eks. Johs Myhren: **Skyldig - uskyldig?** kr. 100,-

Legg til kr. 20,- for fraktselskaper ved forskuddsbetaling til:

Postgiro 0807-5.15.02.89. **Bankgiro** 6063.05.00926 eller ved **sjekk i kontanter** eller **frimerker**. (Ellers porto og oppkravsgebyr.)

I alt bestilles for kr. som betales slik:

Navn:

Adresse:

Postnr.:Sted:

Disse folk bør få prøvenummer av «Folk og Land»

Til FOLK OG LAND
Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo

De jeg har oppført nedenfor har ingen innvendinger mot et prøvenummer av avisen vår i nøytralt omslag:

1. Navn:

Postadresse:

2. Navn:

Postadresse:

3. Navn:

Postadresse:

Har du flere navn eller hvis du ikke vil klippe i avisen, så skriv dem opp på et vanlig brevark. Vennligst send alle lister i lukket konvolutt.

DEN GODE FE MOT POLENE

Av Fredrik Skaubo

Frontsøstrene har hatt en del problemer med å bli oppfattet som selvutslettende og offervillige samaritaner. En karakteristikk som er vanlig overfor Røde Kors-innsats under de omstendigheter søstrene virket. De var i innsats i det Tyske Røde Kors under siste krig og satte liv og helse på spill i humanitets tjeneste.

Det forundret til en viss grad at domstolene etter krigen fant det mulig å dømme dem uten dissenser for «landssvik». Men det var i en tid hvor domstolene ikke hadde noen juridisk funksjon og enda mindre human. Større var forundringen over Norske Røde Kors' medvirkning. Selv ikke «intervensjon» fra Røde Kors i Geneve: Døm ikke! hadde virkning på norske myndigheter eller det Norske Røde Kors. Det ikke bare forundret, men forskrekket at dette negative standpunkt ble fastholdt av den forrige presidenten, Astrid Nøklebye Heiberg. Uten blussel stemte hun med i fordømmelsen av disse tapre jentene. Nå, når tid og alder skulle kunne stemme til ettertanke og omtanke hos en kvinne i en slik posisjon.

Hun er nå toppkvinne i det internasjonale Røde Kors og har ikke «signalisert» nye holdninger overfor dem som ikke skiller venn og fiende i nødens stund - inntil nå. Fru Heiberg har nemlig i Aftenposten 19. okt. en artikkel med tittel: «Fornyet visjon om medmenneskelighet.» Hun har jevnlig hatt kronikker i den-

ne avis som har vært forutsigbare og selvfølgelig etter foranledningene. Jeg hadde derfor ingen forventninger til ovennevnte kronikk. Jeg ble behagelig overrasket.

I kraft av sin nye posisjon har hun besøkt rammende områder på Balkan, i det tidligere Jugoslavia. Det var - og er fortsatt - intet hyggelig syn. Det ligner ikke noe vi har sett her hjemme. Det er en krigsskueplass. De stedene hun beskriver er til forveksling lik det en moderne krig fremviser, f.eks. siste verdenskrig. Dette måtte fru Heiberg ta inn over seg selv om hun «tenkte at det kunne være greit å få en litt profesjonell distanse». Distansen er imidlertid ikke større enn at hun får med seg og reagerer på alt det grufulle. Hun er full av beundring for det røde kors-personell som er i virksomhet og skriver bl.a.:

«I den gruppen jeg satt sammen med, kjente jeg noen fra før, og de fortalte livlig om det Røde Kors-arbeidet de var opptatt med. Da seg det langsomt inn over meg at blant dem var det sannsynligvis ingen som hadde deltatt i overgrepene. Gjennom hele reisen var jeg blitt fortalt at selv under de verste hendelsene hadde de aller, aller fleste av Røde Kors-folkene levd opp til prinsippene om å hjelpe både venn og fiende. De hadde ikke deltatt i angrepene, de hadde hjulpet dem som trengte hjelpen mest, uansett hvem de var. De hadde bevart sin medmenneskelighet. alle sa det, uansett hvilken etnisk gruppe de tilhørte, uansett hvilket land

de bodde i. Jeg hadde hørt det mange ganger, men ikke egentlig tatt det inn over meg. Innerst inne hadde jeg kanskje tenkt at det var noe de sa, fordi det hørtes pent ut overfor meg. Men der fikk jeg opplevelsen av at det var sant.

Det reiste seg et nytt spørsmål: Hvordan kan det ha seg? Røde Kors-folk er ikke annerledes enn andre skikkelige folk, og det var veldig mange såkalte skikkelige folk som helt hadde mistet kontrollen og gått berserk mens borgerkrigen raste som verst. Hvorfor hadde Røde Kors-folkene bevart sin menneskelighet?

Jeg har begynt å tro at symbolet beskytter den som bærer det, ikke bare mot angrep utenfra, men også mot angrep innenfra når fortvilelsen, hatet, hevnlysten truer evnen til å skille det enkelte menneske fra gruppen av overgripere»

Og fru Heiberg avslutter kronikken med et høystemt ønske som vi gjerne applauderer:

«En ekte visjon bryter grenser, skaper noe som er utenkt. Moses hadde en visjon om det forjettede land - han visste ikke hvor det lå, men hadde en vag forestilling om Kanaan. De subbet visst omkring i ørkenen en førti års tid.

Edison hadde en visjon om å se lyset. Så fant han opp glødelampen.

Henri Dunant hadde en visjon om medmenneskelighet. Den bærer Røde Kors-bevegelsen videre.»

Vi håper at disse visjoner vil fylle Røde Kors-president fru Nøklebye Heiberg

Hvorfor søker folk mot polene spør en innsender i en av lokalavisene på vestlandet, - og vedkommende svarer selv ironisk: «Det er vel for å bringe på det rene om jordbærene er modne og om kirsebærtrærne blomstrer».

En «Forarget leser» følger opp og spør om skattebetalerne ikke nå bør gå til skattestreik så lenge deler av skatten går til redningsaksjoner for polareventyrere som mislykkes på sine ferder.

Det er ord som er oss nordmenn lite verdige.

Hvorledes skulle mennesket ha kunnet underlegge seg jorden hvis ikke dets forskertrang, gjerne eventyrtrang, hadde drevet det ut for å søke nytt land. Hva var det som drev Columbus eller Eirik Raude ut på deres ferder?

Var det ikke for å gjøre nye landvinninger, søke nye ervervsfelter og rikdomskilder? Eller for å finne nye veier for skipsfarten? Hva var det som drev Magalhaes (fr. Magellan), den portugisiske sjøfarer, ut for å finne en ny vestlig vei til molukkene, mens skjorbuk og sult herjet? Eller ta «Fram»s og «Gjøa»s ferder gjennom Nordost- og Nordvestpassasjen.

Fra nyere tid bør vi vel også ta med forskeren og eventyreren Erik Heyerdahl. En nasjon uten dådstrang vil alltid stagnere. Og holder ikke ferden straks vitenskapelig eller sportslig mål, så bærer den likevel bud til ungdommen om at en kamp som appellerer til menneskets beste egenskaper, aldri er utkjempet forgyves. ●

Seriøs samler

Uten tanke på kommersiell virksomhet kjøper jeg hjelmer, hjelmetrekk, identitetsbrikker («dødsmerker») bøker og annet som har tilknytning til frontkjemperne.

Skriv eller ring: Tore A. Halvorsen, Kirkeveien 77 B.
0364 OSLO.
Telefon: 22 60 52 91.

også, og at visjonene da som har tiet og lidd, er kan- omfatter de norske frontsøs- skjje i stand til å ta imot en trene. Det er ikke mange av utstrakt hånd og en erkjen- dem igjen, mange falt der nelse av at deres medmen- ute, mange er bosatt i land neskelighet ikke lenger trek- som ikke fordømte dem, kes i tvil, og at deres dom- mange er gått bort her hjem- mer hverken var i tråd med me. Men noen er også igjen Røde Kors-ånd eller huma- her hjemme. Disse kvinner, ne juridiske prinsipper. ●

- Husk bladpengene!

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Adresse: POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO